

РЕЦЕНЗИЯ

От: *доц.д-р Елизабет Димитрова Йонева;*

*Университет за национално и световно стопанство, катедра
„Международни отношения“;*

*Научна специалност 05.11.02 Политология (Външна политика и
международни отношения)*

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна
степен **„доктор“** по *научна специалност „Политология
(Международни отношения и външна политика)“* в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното
жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №
1688/09.07.2021 г. на Зам.-ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: **ЛИЛИЯ СТЕФАНОВА МАРКОВА**

Тема на дисертационния труд: **„ЕТНОПОЛИТИКИ В ЗАПАДНИТЕ
БАЛКАНИ: МЕЖДУ ДЕЗИНТЕГРАЦИЯТА И (ЕВРО)ИНТЕГРАЦИЯТА“**

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра
„Международни отношения“, факултет „Международна икономика и
политика“ на УНСС по научна специалност „Политология
(Международни отношения и външна политика)“ съгласно Заповед на
Зам.-ректора по НИД на УНСС № 551/22.03.2016 г. за зачисляване и
Заповед № 541/19.03.2019 г. за удължаване на срока на докторантурата.
Обучението е осъществено в редовна (впоследствие трансформирана в
задочна форма със Заповед № 592 от 11.03.2020 г.) през периода
08.03.2016-08.03.2021 г.

- **Кратка биографична справка**

Дисертантът Лилия Стефанова Маркова е родена на 26.09.1986 г.
Завършва средното си образование в 19 СОУ с изучаване на чужди езици
„Елин Пелин“, след което е приета за студент в УНСС в специалност

„Международни отношения“, където след успешно приключен стаж в Дипломатическия институт към МВнР получава бакалавърската си степен през 2009 г. Тя продължава обучението си в УНСС в магистърската програма по „Международни отношения: Международна публична администрация“, което финализира през 2011 г. След натрупан трудов опит, през 2016 г. Лилия Маркова продължава обучението си в УНСС, където е приета за редовен докторант в УНСС към катедра „Международни отношения“ в професионално направление 3.3. Политически науки. Тя разполага с езикови компетенции по владеење на английски, немски и руски езици, както и с разнообразни компютърни умения.

- *Заемани академични и други длъжности до момента*

Трудовият опит на дисертанта се базира на заемани различни позиции извън академичния сектор: като инспектор по приходите в ТД на Национална агенция по приходите в периода 2010–2012 г.; като експерт програми и проекти към Агенцията по заетостта в периода 2012–2015 г.; като асистент за връзки с институциите към Солвей Соди АД през 2018 г.; като старши експерт към Министерството на околната среда и водите в периода 2019–2021 г.; и като експерт по приходите към ЦУ на Национална агенция по приходите, където работи понастоящем.

- *Кратка информация за изпълнението на индивидуалния план*

Лилия Маркова е изпълнила изцяло индивидуалния си учебен план като докторант, като при оценките на своите тримесечни и годишни отчети получава положителни атестации от научния си ръководител доц. д-р Мария Бакалова и от катедра „Международни отношения“. Положила е успешно всички изпити по задължителните и избираемите дисциплини от плана. Позитивно впечатление прави участието на дисертанта в няколко изследователски проекта: 1) НИД-НИ 17/2016 г. „Възможности за по-пълноценно участие на България във вземането на решения в ЕС в областта на сигурността (енергетика и имиграция)“ с ръководител доц. д-р Пламен Ралчев; 2) НИД-НИ 27/2018 г. на тема „Проблеми на международните отношения в трансформация се свят (от международни отношения към глобално управление в трансформация се свят)“ с ръководител доц. д-р Бойко Вълчев; 3) BG05M2OP001-2.009-0012 на тема „Повишаване на изследователския потенциал на УНСС и подобряването на условията за провеждане на научни изследвания – инвестиция с много измерения“, финансиран по ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“.

В контекста на участието си в тези проекти тя не само има възможност да разработи собствени изследователски материали, но и да

осъществи мобилности в Университета в Ница „Sophia Antipolis“ през 2016 г. за участие в MEU (Model European Union), както и в Солунския университет „Аристотел“ през 2018 г. Лилия Маркова е участвала активно и в 7 докторантски, национални и международни конференции в страната и в чужбина, където представя научни доклади по свързани с проблематиката на дисертацията си теми.

Лилия Маркова представя за обсъждане дисертационния си труд в катедра „Международни отношения“ и съгласно законовите изисквания на основание чл. 9 от ЗРАСРБ, чл. 30, ал. 3, чл. 31 от ППЗРАСРБ и чл. 99, ал. 2 от Правилника за учебната дейност на УНСС, Заповед № 343 от 16.02.2021 г., решение на Катедрения съвет на катедра „Международни отношения“ (Протокол № 10 от 29.06.2021 г.) и решение на Факултетния съвет на факултет „Международна икономика и политика“ (Протокол № 9 от 01.07.2021 г.), зам.-ректорът по НИД и МС на УНСС издава заповед № 1688/09.07.2021 г. за провеждане на публична защита на дисертационния труд и за утвърждаване на състав на научното жури.

Дисертантът е депозирал цялата изисквана документация – текст на дисертацията, автореферат със справка за приносите, CV, пълнотекстови публикации по темата на дисертацията, необходимите протоколи, доклади и заповеди. Важно е също така да се отбележи, че Лилия Маркова е първият докторант от катедра „Международни отношения“, който в съответствие с Политиката на УНСС за почтеност в академичното творчество и приетите Правила за електронна проверка на оригиналността на академично творчество преминава през антиплагиатска софтуерна проверка на текста на дисертационното изследване, чиито успешни резултати са изпратени за сведение до всички членове на научното жури от страна на научния ръководител.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

- *Структура и обем на изследването*

Дисертационният труд е разработен в общ обем от 237 стр., включващи 193 стр. основен текст, допълнени от 12 приложения, 6 карти, 7 таблици и 1 фигура, както и добавен списък на употребените съкращения и използваната литература. В структурно отношение са обособени увод, изложение в 3 глави с изключително детайлно разписани точки и подточки, и заключение. Втората глава на изследването, посветена на вътрешнополитическите измерения и аспекти на етническите политики на Македония и Хърватия, съответно се явява и най-обемна от трите, което е обяснимо с оглед на фокуса на разработката.

- *Оценка за: актуалност на темата; целта; задачите; обекта; предмета; основната теза на дисертационния труд*

Докторант Лилия Маркова е избрала да ориентира своята докторска дисертация към проблематиката на етнополитиките в страните от Западните Балкани (през призмата специално на Хърватия и Македония) и специфичните предизвикателства пред региона в тази сфера по пътя към вписването му в европейските интеграционни процеси. Темата на изследването се отличава както със своята значимост, така и с актуалността си с оглед на дебата за политиката на разширяване в условията на разгръщане на вътрешни и външнополитически кризисни процеси в редица държави от Югоизточна Европа. Не на последно място, релевантността на избраната насока на разработката проличава и в светлината на множеството налични проблеми от етническо естество на Балканите, както и на невралгичните пунктове, оформени в резултат на протичащите динамични трансформации в региона, породени от разпадането на Югославия. Значимостта на разглежданите въпроси е безспорна и в контекста на влиянията на външните фактори върху процесите в тази зона, явяваща се обект на конкуренция за реализиране на противопоставящи се интереси.

В увода на дисертацията актуалността и значимостта на темата са адекватно обосновани. Формулиран е обектът на изследването, а именно „етническите политики в Р. Македония и Хърватия, с оглед на сравнение на моделите им на развитие, както и отражението на общото им югославско минало“. Зададен е и предметът на изследването – „интеграционният и дезинтеграционен потенциал на етнополитиките в Р. Македония и Хърватия във вътрешен и външнополитически план; влиянието на вътрешни и външни фактори върху него“. Коректно са изведени целите, задачите и хипотезите на изследването. Има изисквания коментар и на структурата на дисертационния труд.

Изборът на зададените в дисертацията времеви ограничения е аргументиран. По линия на ограниченията по отношение на външните фактори дисертантът е отразил бележките от вътрешната защита за тяхното прецизиране с оглед на въпроса, дали всички аспекти на европейската интеграция и съответно на политиките на ЕС се разглеждат като въздействие или пък има определено фокусиране само върху конкретни направления. Добавено е уточнение, че „в дисертационното изследване се взема предвид влиянието на европейската условност (conditionality) и в частност - на европейската политическа условност, като елемент на предприсъединителните условия, имащи отношение към етнически и етномалцинствени политики“. По отношение на уводната

част би било полезно да се осъществи разграничаване на методологията и видовете консултирани източници, които в настоящия вариант са преплетени и по-категоричното им обособяване би дало по-ясна представа за двата компонента.

- *Използвана научна литература*

Като цяло научният апарат на дисертационния труд е съобразен с общоприетите в специализираната литература стандарти. Коректно са отразени използваните автори и литература, както и приведените цитати. Използваната научна литература обхваща 241 броя източници от различно естество (монографични изследвания, сборници, студии и статии в периодични издания, дисертации, доклади, отчети, нормативни документи и електронни източници) на български и английски език. Несъмнено е налице добра осведоменост на автора по проблематиката на дисертационния труд. Доминиращи се явяват консултираните източници на английски език, което насочва към естествена препоръка за тяхното разнообразяване при бъдещи изследвания на дисертанта не само по линия на разширяване на кръга от български автори, работещи по тематиката, но и с публикации на други езици. Дисертационният труд се опира на реномирани проучвания и анализи на признати западни експерти по проблемите на етнополитиките, но отворен остава въпросът, доколко извън фактологичната база на разработките им предлаганите от тях „рецепти“ за решаване на компликациите в региона, се явяват приложими и осъществими или пък остават „чужди“ за балканските държави с оглед на дълбоко вкоренени разбирания и национално обусловени възприятия. В увода на своята дисертация Лилия Маркова е направила опит да скицира ситуирането на тематиката на изследването в по-широкия контекст на съществуващата научна литература с цел да очертае теоретичните и методологични проблеми. В тази връзка би било полезно в последващи изследователски усилия с подобна насоченост да се конструира един по-комплексен историографски анализ, който да даде представа за факторите, влияещи върху публикуваните разработки в различните периоди и доколко динамиката на конюнктурата или различни идеологически нюанси или политически променливи оказват влияние върху тях.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

- *Основни научни и/или научно-приложни резултати, постигнати в дисертационния труд*

В първата глава дисертантът обръща внимание на понятийния апарат, като привежда определения и представя спецификата и съдържанието на конкретни термини по проблематиката като „политика

на идентичността“, „етническа политика“, „етническа принадлежност и идентичност“, „етническа мобилизация“, „етническа партия“ и др. Наред с това се търсят и допирните точки и различията между национализма и етнополитиката. Иманентно обвързано с фокуса на изследването се явява концептуализирането на интеграционния и дезинтеграционния потенциал на етническата политика. В първата глава е приложена и историческата перспектива с цел извеждане на причините и последствията от разпадането на Югославия, както и на особеностите на преходите в страните от Западните Балкани.

Втората глава на дисертационния труд, която се явява и най-пространна в изложението, е посветена на разглеждането на вътрешнополитическите измерения и аспекти на етническите политики на Македония и Хърватия. Особено важен се явява съпоставителният им анализ, който е осъществен на няколко нива – както на равнището на държавата, така и на партийната политика.

В третата глава са обособени етническите и малцинствени проблеми във външнополитическите отношения на Македония и Хърватия. Позиционирани са и въпросите около интегрирането на двете страни в ЕС и въздействието на политиката на разширяване върху Западните Балкани. Фокусът тук е ориентиран върху влиянието на поставянето на условия с оглед на ролята му да стимулира реформите в двете държави.

- *Използвана методология*

Избраната от дисертанта методология се явява адекватна спрямо заложените цели и задачи на изследването. Лилия Маркова използва комбинация от методи и подходи, съответстващи на интердисциплинарната перспектива на труда. Значим елемент представляват проведените дълбочинни интервюта с 19 експерти по проблематиката, явяващи се респонденти от различни държави.

- *Оценка на изпълнението на поставените задачи и постигането на целта на дисертационния труд*

Като цяло дисертационният труд е подчинен на обща логика, произтичаща от ясно очертаната теоретична рамка. Формулираните изследователски цели и задачи са постигнати от автора.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

- *Оценка за приносите, посочени от дисертанта*

Систематизираните на стр. 49 в автореферата научни приноси са валидни и защитени с изложението. Те като цяло са обвързани с хипотезите на дисертационния труд, както и с прилагането на широка дефиниция за термина „етнополитика“. Най-значим се явява обаче

елементът на сравнителен анализ на интеграционния и дезинтеграционния потенциал на Хърватия и Македония.

- *Основни научни и/или научно-приложни приноси в дисертационния труд.*

Като приносно постижение може да се определи и представения от автора модел на дисертационното изследване (стр. 61 на труда), задаващ шаблон за проучване на етнополитиките на различни равнища, който спокойно може да се приложи и за други държави. Принципно позитивно впечатление правят разработените от автора таблици и графики, които допълнително визуализират лансираните идеи. Значимостта на дисертацията се обуславя и от широкомащабността на изследването на специфични вътрешни и външни измерения на етнополитиките в двете избрани страни, базирана на анализиран сериозен обем от информация, въз основа на която са изведени релевантни изводи и оценки. Налице е и новаторство в българската научна литература, тъй като разработката запълва изследователска ниша посредством използването на специфичен модел за изучаване в дълбочина на етнополитическата проблематика. Наличните знания в българския изследователски профил по тази тема също са обогатени чрез рационално извлечените от дисертанта нови елементи. Безспорно резултатите от дисертационния труд са приложими и в академичен план, тъй като могат да бъдат използвани и в преподаването на различни дисциплини в рамките на направление „Политически науки“.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Лилия Маркова е представила 7 статии по темата на дисертацията – 4 на български и 3 на английски език, публикувани в различни сборници от конференции и в сп. „Геополитика“. Предложените от дисертанта публикации се явяват достатъчно представителни по отношение на разпространението на проучванията и постиженията на автора пред академичната общност и пред по-широката аудитория. Публичната апробация на резултатите не само от дисертационния труд, но и на цялостната ѝ изследователска дейност е напълно удовлетворителна и видима и по линия на допълнителните публикации, ориентирани към по-широкия контекст на балканската проблематика, свидетелстващи за трайния и задълбочен интерес на докторанта към процесите в региона.

6. Оценка на автореферата

Представеният автореферат в обем от 51 стр. е структуриран и съдържателно оформен според изискванията и дава ясна представа за

цялостното изложение. Налични са изискваните списък с публикации и справка за приносите.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

В рамките на първата глава на дисертацията изключително интересен аспект се явява темата за етническите предприемачи. Тук се отварят множество направления за анализ по линия на въпроси относно възможности за извеждане на теоретично обобщение по това направление, което ще даде представа, доколко е налице общ профил за тези фигури и съответно дали всеки политически лидер става етнически предприемач и какви фактори способстват за превръщането му в такъв.

На следващо място, независимо от политологичната специфика на изследването, би било позитивно да се обърне по-сериозно внимание и на икономическите измерения на проблематиката. На фона на регистрираната в концептуалната част важност на стопанските фактори за развитието на етническо и национално съзнание, както и за етническа мобилизация, впоследствие в изложението се обръща слабо внимание на очертаването на връзките икономика-етнополитики.

Същата схема може да се приложи и по отношение на международните фактори. Споменато е, че етническата мобилизация зависи и от тях, но не става достатъчно ясно, какво се разбира под това понятие – дали конкретни държави или и други субекти. Съответно ако са само държави, интерес би представлявало, какво ги мотивира да се намесват, какви са техните интереси и чрез какви механизми интервенират.

Относно текста в първа глава, където се изясняват понятията „постюгославско пространство“, „Западни Балкани“, „Югоизточна Европа“ са налице някои пропуски, особено по отношение на последното, за което съществуват немалко изследвания, на които може да се позове дисертантът. Би следвало да се изтъкне принципната разлика, тъй като „Югоизточна Европа“ се явява американска инвенция за заменяне на понятието „Балкани“, което е негативно натоварено в исторически план точно от гледна точка на символното му свързване с етническите конфликти в региона, докато вече „Западни Балкани“ представлява „изобретение“ на ЕС.

Размити остават границите между използваните термини „външнополитическа интеграция“ и „регионална интеграция“. Регионалното сътрудничество само по себе си не е разгледано, въпреки че това също е значим елемент, който ще позволи да се види, дали етническата и малцинствената проблематика присъстват като аспекти и

направления в развитите формати на регионално сътрудничество и доколко чрез тях е възможно другите балкански страни да оказват определен натиск върху разглежданите държави за гарантиране правата на малцинствата.

Изследването е ограничено до разглеждане на условността и политиката на разширяване, но без останалите измерения от активността на ЕС – примерно дейности, операции и мисии в рамките на Европейската политика на сигурност и отбрана, които също в определени аспекти имат отношение към етническите конфликти в страната от гледна точка на действията на Съюза, картината остава непълна.

Към докторанта също така може да се отправи препоръка да изясни, от какво се определя избора на външните фактори в очертания модел за изследване на етнополитиките на Хърватия и Македония. Не са достатъчно категорично представени аргументите за тяхното селектиране, което поставя доста въпроси за включването и на други държави в ролята им на външнополитически фактори за съответната страна.

Би било позитивно също така да се оползотворят в по-значима степен проведените експертни интервюта, тъй като изводите от тях безспорно са много ценни. В тази връзка може да се препоръча изготвянето на анализ за резултатите от тях, който да даде представа за различните визии, възприятия и мнения по темата, както и доколко те са обусловени от определени фактори.

8. Заключение

Отправените критични бележки и формулираните препоръки далеч не омаловажават стойността на дисертационното изследване на Лилия Маркова. То показва наличието на добра осведоменост по отношение на развитието на процесите в Западните Балкани в областта на етнополитиките. Въпреки обширността на проблематиката, разработката демонстрира стремежа на дисертанта към прилагане на специфичен подход за подбор на конкретни аспекти за по-детайлно проучване. С оглед на гореизложените съображения считам, че представената дисертация като цяло отговаря на критериите и давайки *положителна* оценка за нея препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да подкрепят присъждането на ОНС „доктор“ по професионално направление 3.3. „Политически науки“ на Лилия Маркова.

София, 05.09.2021 г.

Подпис:

/Елизабет Йонева/